

Historiantutkimus julkisuuden paineissa: "julkkisväittelijöistä" byrokraatteihin

Viime vuoden lopulla käytiin varsin vilkas keskustelu historian väitöskirjoista. Keskustelun käynnisti Lasse Lehtisen Oulun yliopistoon tehty SDP:n ja Kekkonen suhdetta käsitellyt tutkimus, jonka yleisesti katsottiin olevan uusi todiste siitä, että väitöskirjojen taso on laskenut.

Teoksen lukeneet arvostelijat kiistivät tämän, ja lopulta vain harvat keskustelijat olivat sitä mieltä, etteikö Lehtinen olisi tohtorin arvoaan työllään ansainnut. Villoiksi itse keskustelusta käteen jäi oikeastaan vain se, että väitöskirjojen arvosanojen koko skaala on vastaväittäjien käytössä ja sitä on syytä myös käyttää silloin kun aihetta ilmenee.

Keskustelun sivuvireet olivat itse asiassa paljon itse asiaa kiintoisampia. Ensinnäkin ainakin käytävillä ja kahvikupin äärellä keskusteltiin yleisemminkin ns. "julkkisväittelijöistä". Pohdiskeluissa oli ensinnä kysymys: miksi "julkkis", joka ei ole aiemmin akateemista intohimoaan tunnustanut tai sen jopa kiistänyt, haluaa väitellä? Pelkkään akateemiseen kunnianhimoon kukaan ei tuntunut uskovan ja päätelmäksi jäi se, että tohtorin tittelillä - siis jopa historian tohtorilla - on vieläkin pientä hohtoa jäljellä. Se on käyttökelpoinen väline politiikassa, cocktail-kutsuilla, käyntikorteissa ja kansainvälisissä ympyröissä. "Miksipäs ei?" -kysymyksiä en kuullut kenenkään esittävän vaikka olisihan niinkin voinut ajatella.

Toiseksi pohdiskeltiin muikeasti hymyillen "julkkisväittelijän" tuomaa imagomerkitystä väitökset tulokseensa sisällyttäneille laitoksille. Arviot menivät tiivistäen suurin piirtein näin: julkisuuden tuoma imagohyöty on paljon suurempi kuin työn tasosta johtuva häpeä. Muistettiin myös ne väitöskirjan tuomat tulospisteet, jotka jokaiselle laitokselle ovat painonsa arvosta kultaa tai jotain muuta vielä kalliimpaa. Negatiivinen julkisuus jää

painolastiksi ennemmin koko yliopistolle kuin yksittäiselle laitokselle.

Töiden tasosta puhuttaessa huomiota ei niinkään kiinnitetty huomiota "julkkisväittelijöiden" töissä havaittuihin alkeellisiin virheisiin historiantutkimuksen tekniikassa kuten esim. lähdeviitteiden merkintätavoissa tai päättelyn todistamistavoissa ja jopa relevantin kysymyksenasettelun puutteesta. Henkilöiden sijaan ihmettelyn kohteeksi joutuivat useimmiten yliopistolaitoksen käytännöt: kuinka sen seminaarien, epävirallisten ja virallisten esitarkastuksien jälkeenkin painettavaksi pääsee teknisesti näinkin keskeneräisiä töitä. Suuri osa näistä kiusallisista virheistä kun olisi korjattavissa proseminaarinsa hyvin suorittaneen taidoilla oikoluvussa. Hyvä puoli asiassa tiettenkin on se, ettei näine virheineen kukaan epäile, etteikö tekijä olisi virheitään itse tehnyt.

Vastauksia tähän kyllä riittää, eivätkä ne ole käytössä vain julkkisväittelijöiden kohdalla: "Kiire" on yleisin - paljon käytetty myös journalistien töppäyksissä. "Joskus se tarkastaminenkin täytyy lopettaa" on ohjaajien perusteluarsenaalin yleisimpiä tokaisuja, työt kun ovat mahdollisesti käyneet ohjaajan pöydällä sen seitsemän kertaa ja ohjaaja tuskin haluaa itse koko työtä rakentaa. "Eihän sitä voinut enää pitää pöydällä, kun prosessi oli kestänyt jo niin kauan" kuvaa joskus tapahtuvaa tuskastumista, kun kirjan teko ei näytä ohjaajan jatkuvista ponnisteluista huolimatta etenevän. "Täytyyhän sen väittelijän kirjoittaa kirjassaan enemmän kuin minä", voidaan sanoa silloin, kun ohjaaja on todella ruvennut työhön ohjattavansa puolesta.

Kukaan keskustelijoista ei ottanut esille ainakaan minun korviini kuuluneella tavalla sitä kiitosta, jota monet "julkkisväittelijät" ovat saaneet käyttämästään kielestä. Historiassa, jonka vaatiman tieteellisyyden ei tarvitse kieltä kangistaa, voidaan ilmeisesti vieläkin tehdä "akateemisen kuivia" kirjoja, joiden levikistä ei tarvitse välittää.

Tosiasiaksi jää että tasapainoa ohjauksen tarpeen ja ohjauksen määrän välillä on vaikea löytää. Se on selvää, että ohi on jo aika, jolloin käytäntönä oli olla ohjaamatta väitöksiä lainkaan. Tulosohejaus pakottaa ohjaamaan tuloksen tekijöitä.

"Julkkisväitösten" tuoman kiinnostuksen myötä julkinen keskustelu siirtyikin pian tulosohejaukseen. Sen sanottiin

houkuttelevan laitoksia helppohintaiseen tutkimuspolitiikkaan ja väitöskirjojen tehtailuun.

Kun politiikan käsite kattaa nykyisin myös yliopistot, julkinen sana kiinnittää entistä enemmän huomioon yliopistolaitoksen poliittisiin, eettisiin, tutkimuksellisiin ja hallinnollisiin epäonnistumisiin. Taloudellisten väärinkäytösten ohella olemme voineet lukea varsin usein ala-arvoisista tutkimuksista ja niiden heikosta esitarkastuksista ja arvioista, "tohtoritulvasta", siitä kuinka yliopiston ohjaus- ja opiskelun tukitoiminta on heikkoa, ja siitäkin että yliopistoissa on liian monta opiskelijaa. Saamme kuulla myös opiskelijoiden taloudellisesta ahdingosta ja niistä ristiriitaisista toiveista, jotka kannustavat opiskelijoita työelämään, mutta josta rangaistaan taloudellisesti mahdollisimman ankarasti - jälkimmäiset osoittavat todeksi riistomittaiset takaisinperinnät, joiden takana ovat ainakin ajatuksella Valtion opintotukilautakunnan opiskelijaviihamieliset byrokraatit. Sanonpa tässä ohimennen mielipiteeni mahdollisimman suoraan: koronkiskonta on järjetöntä politiikkaa.

Samanlaista järjettömyyttä on usein nähtävissä myös työvoimaviranomaisten tulkinnoissa - virkamiehemme ovat tehneet tulkinnoillaan selväksi, että kaikista mahdollisista toiminnoista juuri yliopisto-opiskelu näyttää olevan mahdollisimman huono vaihtoehto työttömälle. Sanonpa suoraan tämänkin: se on järjetöntä politiikkaa. Asia korjaantuu pitkälle jo sillä, että työttömyysturva ja opintoraha mitoitetaan täsmälleen samansuuruisiksi. Kyse ei ole suurista eroista, mutta uskoakseni juuri ne ovat mielettömän opiskelua syrjivän käytännön takana.

Takaisin asiaan. "Tohtoritulva" on termi, joka on aina herättänyt intohimoni. Tuttua on, että jo J. V. Snellman oli huolestunut kansakoululaitoksesta ja vieläpä vastusti sen perustamista, koska sen jälkeen likaisen töiden tekijöitä ei enää riittäisi. Antti Kukkosen ollessa 1930-luvulla opetusministerinä puhuttiin "ylioppilastulvasta": huolestuttavan monet saivat valkolakin, ja suorittavien töiden tekijöitä ei tästä syystä enää riittäisi. Ylioppilastulvaa vastustamaan perustettiin oikein komiteakin. Nyt meitä uhkaa luonnonilmiön lailla "tohtoritulva".

Niin kauan kuin tohtorin koulutusta saaneita on vähemmän kuin Lada-asentajan koulutuksen saaneita, en jaksa olla huolissani, vaikka toki soisin tutkijan ja opetusvirkojen väliin lisääntyväkin. Ristiriita uusien tohtorien määrässä ja heille soveltuvista työpaikoista erityisesti yliopistolaitoksessa on kaikille selvää. Tohtorien määrä kasvaa, virkojen vähenee. Ja jos virkoja perustetaankin, nekin toimivat mehulinkoperiaatteella. Tarjolla on puurtamista parivuotisesta jaksosta enintään viisivuotiseen, jonka jälkeen edessä on jälleen uuvuttava kilpailu. Esimerkiksi tutkijatohtorin odotetaan täällä kirjoittavan uuden kirjan kahdessa vuodessa - malli on otettu suoraan Yhdysvalloista. Mallia sovellettaessa kukaan ei ottanut huomioon, että siellä kahdessa vuodessa kirjoitetaan kirjaksi se pitkälle valmis, painamaton väitöskirja. Täällä kaivataan uutta. Tunnettua on että hyvän kirjan tekemiseen menee noin seitsemän vuotta.

Talkooterveisin

Helsingissä 1.3. 2002

Jari Sedergren

päätoimittaja

ENNEN JA NYT
Historian tietosanommat